

پیل ۱

تموز ۱۹۲۷

صافی ۳

فلسفہ و اجتماعیات

مجموعہ سی

مدیری

محمد زروت

قباطاش لیسہ سی فلسفہ و اجتماعیات
و تجارت مکتبی اقتصاد معلمی

مؤسسی

آلہ سری

استقلال لیسہ سی مدیری
و ادبیات معلمی

بر صلیبہ

- تربیتی قسم : فلسفہ نہ در ؟ اور خانہ سعد الدینہ
تہجیت حقندہ علمی ضیا
اجتماعیات کورہ (بیلکی نظریہ سی) ہانمی منج
بدیعیاتک موضوعی و اصولی ضیاء الدین فخری
دیوان ادبیاتی : کلہ لور منزل آلہ سری
اجتماعیات درس لری : مقدمہ محمد زروت
ہندسہ نہ در ؟ (« نہ دینقتون » دن) ص . الہامی
اتحار دور قہیم
پوتلاج علمی ضیا
تطبیقی قسم : فلسفہ و اجتماعیات پروغرامی حقندہ تکلیف محمد زروت
فلسفہ و اجتماعیات پروغراملری ہانمی منج
تحلیل و تنقید قسمی : فاوست ترجمہ سی حقندہ ا . سی

مجموعہ لردہ منتشر مہم یازیلر

ادارہ خانہ : استانبول - جنبری طاسہ - استقبول لیسہ سی داخلندہ دائرہ مخصوصہ
استانبول - مطبعہ ابوالضیا

فلسفه و اجتماعیات

مجموعه سی

مؤسسی : آگاه سری

مدیر : محمد ثروت

تدریسی قسم

فلسفه نه در؟

فلسفه نه در ؟ سوألنه معین وهر کسی تطمین ایده جک بر جواب ویرمک قولای دکلدرد . چونکه هر فیلسوفک بر برینه اویمق ایسته مهین ، کندینه مخصوص بر تعریفی واردرد . متنوع تعریفلر قارشیسنده حتی فلسفه نک بر بریله علاقه دار اولمایان مختلف فکرلری طویلایان بر مفهوم اولدینی ذهانی حاصل اولابیلیر . فی الحقیقه افلاطونک فکر مه تافیزیکی ، (رواقیون Stoa) نک یاشاییش فلسفه سی ، (Spinoza) نک « هندسی اصوله نظراً اخلاق » ی (Leibniz) ک مونادلری ، قانتک عقل تنقیدی ، (شلینغ) ک عینیت فلسفه سی ، (شوپن هاودر) ک اراده مه تافیزیکی و الخ .. ایلك باقیشده پک متنوع بر منظره عرض ایدرلر ایسه ده بونلرک تصادفاً عینی اسمله تسمیه اولوندقلرینی قبول ایده مه یز . هر نه قدار مشترک اسمله تسمیه اولونمق عمومیتله موضوعلرک عینی اولدیغنی کوسترمک ایچون کافی دلیل دکل ایسه ده ؛ فلسفه کله سیله مشترک بر موضوعک تسمیه اولوندیغنی حس ایدرز . او متنوع سیستمه ملری بر برینه باغلايان داخلی بر رابطه واردرد . و بو رابطه درکه فلسفه یی بر طرفدن افسانه وشعر و دیگر طرفدن خصوصی علملردن تفریق ایدر . یالکز فلسفه یی دیگرلردن

تفریق ایدن خصوصك ، عمومیتله قاورانماسنه رغماً ، عمومی مفهوم لرله ارائه سی یعنی تعریفی موفق اولنه میه جق بر ایش کیبی کوزو کور .

فلسفه مفهومك كله معناسنی تدقیق ایده لم : معلوم اولدینی وجهله فلسفه كله سنك معناسی حکمته محبت ، حکمته جهد یعنی بیلکی به قارشی محبت دیبه ترجمه اولنور . حکمت ویا بیلکی محبتی صور دیغمز سوآله کافی جواب تشکیل ایده مییور . چونكه فیلسوفك بیلکی به قارشی اولان جهدینی دیگر علملرك بیلکی به قارشی اولان مناسبتلرندن تفریق ایده جك وصفی ایضاح ایتیه یور ، هر خصوصی علم بیلکی الده ایتك ایستر ، یعنی بیلکی جهدی فلسفه ده بالعموم علملرله مشترکدر . بویه اولماسنه رغماً فلسفه نك بومعناسی آز بر تبدل ایله آرزو اولنان معنایی افاده ایده بیلیر . فلسفه صوك ونهائی بیلکی جهدی دیبه تعریف اولوندینی تقدیرده دیگر علملردن تفریق اولونمش اولور . اویه ایسه صوك ونهائی بیلکیلری تأمین ایدن یعنی وارلنی ایضاح خصوصنده صوك مسئله لرله مشغول اولان « علم » فلسفه اولاجقدر .

بو تعریفه نظر آ کائناتك ایضاحی ایچون قورولان اسکی ویکی مه تافیزيك سیستملر صوك مسئله لرك حلی ایله مشغول اولدیلرندن - ولوکه بیهوده - فلسفی تشبثلر عد اولنه جقلردر . (Spinoza) نك « هندسی اصوله نظر آ اخلاق » ی خارجاً (قانت) ك عقل تنقیدینه ضد کورونورسه ده غایه لری اعتباریله ایکسی ده عینی شیئی استهداف ایتکده در . حتی (Spinoza) وقانت کیبی ایکی نك ضد فلسفه سیستمی اساس اعتباریله عینی موضوعك حلنه - مثلاً شعور و عالم خارجی ؛ نفس و اشیا - چالیشمشلردر . هر نه قادر اصول و موضوعه قارشی آلنان وضعیت اعتباریله بویکی سیستم بر برینه ضد ایسه ده غایه لری وقسماً موضوعلری اعتباریله عینی شیئی استهداف ایتدکلرندن ایکسینه بردن فلسفی دیرز و بویه جه خصوصی علمی تحریاتدن تفریق ایده رز .

تعریفده فلسفه نك علم اولماسندن بحث ایتدك . قارئ بلمکه تعجب ایتش در . مع مافیه صوك زمانلرده مملکت مزده طانمش فلسفه تعریفی ، (Spencer) ك معهود « تماماً توحید اولونمش » بیلکیسی بزم نقطه نظریتمزی تقویه ایدر . چونكه فلسفه شعور بشرک علمله توحید ایتدیکی بر سلسله نك صوکیدر . بوندن دولایی علم ایله فلسفه آراسنده ماهیت فرقی اولاماز ، یالسد درجه فرقی اولور . علم قسماً توحید ایدر ، فلسفه ایسه تماماً توحید ایدن بیلکیدر .

(Spencer) ك نقطه نظری هر نه قادر تعریفی بر جهتن تقویه ایدیور سه ده دیگر بر جهته اوندن آریلیر . (سپه نسر) فلسفه یی بوتون علملرک موضوعلرینی احاطه ایدن عمومی بر بیلکی اولارق قبول ایدیور . یعنی فلسفه اونك عننده « علملرک علمی » اولیور . مع مافیه بوتیمیرک معناسی بزم تعریف مزده ده واردر . او حالده هانکی نقطه ده آریلیورز ؟

فلسفه یی تعریف ایدر ایکن صوك ونهائی بیلکیلری تأمین ایدن علم دیمشك . صوك دیدیکمز بیلکیلر وارلقك حلی خصوصنده علملرک معین بر نقطه یه قادر کلوب قالدقلى مسئلهلر حقنده کیلر اولابیلیر . مثلاً حیاتیات بو کون معین بر نقطه یه قادر تدقیقات یامش وبو تدقیقاتی نتیجه سنده بر طاقم بیلکیلر الله ابتدکی کیی صوك بر طاقم مسئلهلر میدان چیقارمشدر . بومسئلهلر حیاتیانده هنوز حل اولونماشدر . وهانکی جهتن اولونه جقلری کسدر یله میور ؛ چونکه هر ایکی طرف ایچون کافی مقدارده دلیل بولونمقده در . ایشه بوراده فلسفه نك وظیفه سی باشلادیغنی ویا باشلاماسی لازم کلدیکنی ادعا ایدنلر وار . یعنی فلسفه و علملرک تدقیق ایدوب بزه حقنده بیلکی ویردکلی ساحة نك داها ایلریسنده تدقیقلرینی یاه جقدر . مع مافیه بوساحه بر علمه منحصر قالمیه جق وبوتون علملرک موضوعنه شامل اولاجقندن فلسفه بزه معین بر زمانك بیلکیسنی بر کل حالنده طوپلایه رق توحید ایده جکدر . یعنی فلسفه نك وظیفه سی علملرک حل اولونمادن بر اقدقلى ، براقغه مجبور اولدقلى بر طاقم مسئلهلری آلمق و دیگر علمی بیلکیلرله توحید ایدرک بزه بر (Weltanschauung) کائناته نظر) تأمین اتمکدر . ایشه (سپه نسر) ك نقطه نظرینه ده احتوا ایدن دستور .

بوکا مقابل صوك ونهائی بیلکیلر علملرک مشغول اولارق واصل اولدقلى نتیجهلر اولارق قبول اولونمایوب علمك مبدأی و اساسی اولارق قبول اولوندیغنی تقدیرده فلسفه نك ده استقامتی دکیشه جکدر . نته کیم صوك ونهائی بیلکیلریمز علملرک بك طبیعی و عیان دییه تدقیقنه لزوم کورمه دن قبول ابتدکی وحتی تدقیق ایدمه یه جکی بر طاقم اساسلره ، مبدألزده عائد اولابیلیر . هر علم اولاً موضوعی و ثانیاً موضوعك صورت تدقیقی حقنده بر طاقم مبدألر قبول ایدر . چونکه بونلری قبول اتمه دن هر هانکی بر علمك تدوینی قابل دکدر . مثلاً فیزیک علمی زمان و مکان و الخ مفهوملرینی قبول اتمه دن هیچ بر حادثه حقنده مطالعاتده بولنه ماز . بویه اولماسنه

رغمًا فیزیک علمنک قبول ابتدیکی زمان و مکان « عامیانه بیلکیلر » دن آنجق معلوماتنک کمیتی دولایسیله تمایز ایدر . بوندن دولاییدرکه بواساس مفهوملرله مشغول اولان تدقیقات مثلاً (آین شتاین) نظریه سنک برقسمنه « فلسفی » تدقیقات دینیور . زمان و مکان مفهومی کبی برطاقم مفهوملر واردرکه بونلر هیچ برعلمده اکسیک دکلدرد . (علیت Causalité) مفهومی هر علمده استعمال اولوندیغی حالده ، هیچ برنده تدقیق اولونماز . بویله بر وضعیت قارشیسندن نه حقله علیت مفهومی قوللانیورز دیه برسوال وارد اولامازی ؟

فلسفه نک تعریفی ایکی شکله راجع اولاییور : صوک بیلکیلریمزک یعنی علملرک چیقاردیغی نتیجه و بونتیجهلر دولایسیله حادث اولان مسئلهلرک توحید اولنهرق بر کل حاله افراییدر دیندیکی کبی برده علملرک اساسلریله ، مبدألریله مشغول اولوق ، (Wissenschaftslehre علم نظریه سی) یاقم بز صوک بروضوح تأمین ایدر . ایشته بوایکی تورلو فلسفه نک برنجی شکلنه مه تافیزیک وایکنجی شکلنه بیلکی نظریه سی [۱] دینیر .

فلسفه تعریفملرله بوایکی شقی طویلایور و بویله جه متنوع فلسفه سیسته ملرینک ناصیل بر نقطه دن ، منشأدن چیقدیقلرینی کوسته ریورز .

مه تافیزیک ایضاح ایدر ایکن اسکیدن بری کندینه خاص اولان مسئلهلره تماس ایتمه مشدک . بوکاده سبب ۱۹ نجی عصردن بری مه تافیزیک مرکز ثقلتنک دکشیدیکیدر . (قانت) ک عقل تنقیدی مه تافیزیک بحثنه تأثیر ایدوب اسکی شکلده ممکن اولمادیغی کوسترمه سی اوزرینه بوکون مه تافیزیک بحث ایتدیکمز وجهله علملرک حل اولونماش صوک مسئلهلرینی توحید ایدرک بز (Weltanschauung کلئات نظری) ویرن بر بیلکی منبجی اولارق کوستریلیر . [۲] مع مافیله اساس اعتباریله مسئله اسکيسندن فرقلی دکلدرد . فرق یالکز قیمت اعتباریله واردرد . چونکه اسکیدن مه تافیزیک بر بیلکی ، بوکونکی علمی بیلکیلریمز ماهیتنده بر بیلکی عد اولنور ایکن بوکون شخصی ، نه نته ره سان بر کوروش طرزی عد اولونمقدردر . بوکامقابل (بیلکی نظریه سی Théorie de la connaissance) قانت طرفندن وضع اولنور

[۱] (Fichte) نک بیلکی نظریه سی معناسنده استعمال ایتدیکی Wissenschaftslehre علم نظریه سی موضوعی چوق آبی افاده ایتدیکی حالده هر نه دانسه عمومی استعماله مظهر اولامامشدره . [۲] صوک زمانلرده آلمانیده بوشکلده کی مه تافیزیک سیسته ملرینه « استقرائی مه تافیزیک » دینمکده در .

ایکن «علم» ماهیتند ، مثبت بر فلسفه تلقی اولونیور ایدی [۱] قانت Prolegomena نامنده کی اثرنده بونک بالاخره میدانہ کتیریلہ جک علمی فلسفہ بہ باشلانغیچ اولدیغنی ایلک جملہ لریلہ سویلہ یور . حد ذاتندہ (عقل محضک تنقیدی) نک اساس سوآلی بومسئلہ ایلہ علاقہ دارد : Wie sind synthetische Saetze a priori moeglich ? قبل قضیہ ترکیبہ لر ناصل ممکندر ؟ « بوسوآلہ ویریلہ جک جوابلہ مہ تافیزیکک ویدلکی نظریہ سنک ماهیتی تظاهر ایدر .

فلسفہ ایلک آنندن بری صوک مسئلہ لر ، یعنی تجربہ منر ائسانندہ تصادف اتمہ دیکمز شیئر حقندہ بزہ بیلکی ویرمکے چالیشیر . بونوع بیلکیلر تجربہ بہ استناد اتمہ دیکندن یالکز عقل واسطہ سیلہ الہ ایدیلیر بوبوندن دولایی هیچ بر زمان تجربہ ایلہ اسقاط اولنہ مازہ . مثلاً (دہ قارت) کئاسقولاستیک دوردن آلارق اللہک وارلنی ایچون کوستردیکنی اثبات ! بو اثباتی هانکی تجربہ بہ استناداً جرح ایدہ بیلیرز ؟ یاپایلہ جکمز آنجق اوکا قارشنی دلیللر کتیرمک ویا نقیض اولدیغنی کوسترمکدر . یعنی یالکز عقل ساحہ سنندہ وجود بولان بویلہ بر بیلکی یی تکرار اوساحہ دہ ابطال ایتک لازم کلیر . [۲]

فلسفہ نک بویلہ جہ مہ تافیزیک شکندہ تظاهری شونی کوسترییور : تجربہ بہ استناد اتمہ دن یعنی « عقل محض » ایلہ بیلکی الہ ایتک ممکن اولمالیدر . بورادہ کی بیلکی یعنی شیمدی بہ قادار مہ تافیزیک سیستہ ملرلہ مشغول اولان فیلسوفلرک تلقیلرینہ نظر آک آمین وصیح بیلکیدر . چونکہ بونلردہ یا کلق ، ذکانک کندیسنہ عائد شیئر اولدیغندن ، تجربہ دہ یا کلمقدن چوق مشکلدر . قاراولقدہ آلمی سوردیکم برشیئی تخمین هر حالده ۳ داها ۲ نک = ۲ اولاجغنی بیلمکدن داها مشکلدر ! دیمک « عقل محض » ساحہ سنندہ حقیقتک بولونمسی تجربہ ساحہ سنندہ استخراج اولونماسندن داها قولای وداها بدیهیدر . نتہ کیم علملرک آراسندہ اک آمین و ضروری علم ریاضیہ در . چونکہ او تجربہ بہ استناد اتمہ دن صرف ذکا ایلہ علمنی یاپدیغندن عمومی ضروریدر . ایشتہ فلسفہ دہ بویلہ در واوزہ عمومی ضروری نتیجہ لر ویریر

[۱] (عقل محضک تنقیدی) فی متاعب ۱۷۸۳ دہ نشر اولدان اثرک اسمی بو خصوصده

چوق شایان دقتدر : علم اولارق میدانہ حقیقه جق هر مستقبل مہ تافیزیکه مدخل

[۲] معلوم اولدیغنی وجهلہ قانت (دہ قارت) ک کوستردیکنی اثباتی ، وجودک ، اشیانک

صفترلندن اولمادیغنی کوسترمک صورتیلہ ، جرح ایتشدرد .

ویرمه لیدر و ضروری نتیجه لر الله ایتمک ایچون ریاضی اصول فلسفه ده استعمال اولونمالیدر [ده قارت] .

یادیدیمز شو خلاصه مه تافیزیکک قبل برمعناده آ کلاشیلدیغنی کوسترمکه کافی کلیر ظن ایدرم . مع مافیه یالکیز قبلیلک کافی دکلدر . چونکه قبل ماهیتی حائر قضیه لر واردرکه بونلر بزه بیلکی تأمین ایتمز . مثلاً « هر جسم متحیزدر » قضیه سنده اولدیغنی کی . بونک سببی بزه (قانت) ایله برابر اوقضیه نک (تحلیلی) اولوشنده بولاجغز . حیز مفهومی جسم مفهومنه داخل بولوندیغندن « هر جسم متحیزدر » دیدیکمز زمان حیز مفهومی ذهنی برتحلیل ایله جسم حدندن استخراج ایله یوزر . بوده بزه کوستری رکه (تحلیلی Analytisch) قضیه لر قبل اولمله برابر بزه بیلکی تأمین ایتمزلر ، چونکه موجود برحالی تحلیل واسطه سیله ارائه ایدرلر . شو حالده مه تافیزیک قبل اولدقدن ماعدا تحلیلی اولمایه جقدر . چونکه مه تافیزیکک ادعای بزه یکی بیلکیلر تأمین ایتمکدر .

یکی بیلکیلر تأمین ایدمک یعنی بیلکیلریمزی « توسیع » ایدمک قضیه لر آنجق « ترکیبی synthetisch » اولایلیر . مع مافیه ترکیبی اولان قضیه لر هر حالده تجربه یه استناد ایدر . چونکه هر هانکی برشیئی ترکیب ایچون اونک عنصرلرینک اومعین شکلده اولدیغنی آنجق بالتجربه بیله بیلیرم . مثلاً کره ارضک کونشه اولان مسافه سنی آنجق تجربه ایله بولایلیرز . ارض کونشه ۱۵۰ میلیون کیلو متره مسافه ددر دیدیکمز زمان بو حقیقتی ارض مفهومی تحلیل واسطه سیله الله ایتمه دیکم آشکاردر . ارض حقنده کی بیلکیمه ۱۵۰ میلیون کیلو متره لک مسافه ترکیب واسطه سیله ربط اولونمشدر . کذا « ارض یووارلاقدر » قضیه سنده یووارلاقلغک ارض مفهومی توسیع ایتدیکی یعنی اومفهومک خارجدن تجربه یه استناداً بولونوب ارض مفهومنه ربط اولندیغنی کوزوکیور . دیمک اولیسورکه بیلکیلریمزی توسیع ایدن « ترکیبی قضیه لر » تجربه یه استناد ایدیور .

بو حقیقار دیغمز نتیجه مه تافیزیکک یوقاریده بحث ایتدیکمز موضوعه سیله قابل تألیف کیبی کوزوکیور ، یعنی مه تافیزیک بیلکیمزی توسیع ایتمک ادعاسنده بولوندیغنی تقدیرده « قضیه ترکیبیه لر » ی استعمال ایتملدر . « قضیه ترکیبیه لر » ایسه اساساً تجربه یه استناد ایدر . بناء علیه مه تافیزیک بیلکیمزی توسیع ایچون « قضیه ترکیبیه لر » استعمال ایتمه ملیدر . بومشکالاتک حل یوقاریده بحث ایتدیکم (قانت) ک « تنقید » ینک الک مهم مسئله سی اولان « قبل قضیه ترکیبیه لر ناصیل ممکندر ؟ » سوالنه وجواب ویرمک دیمکدر . اگر « قبل قضیه ترکیبیه لر ممکن

ایسه تجربه به استناد اتمه دن بیلکیمزی توسیع ایده بیهل جکمز آشکاردر . دیمک اولیورکه « قبلی قضیه ترکیه لر » ک وجودنی یعنی امکان شرائطی کوستره جک اولور ایسه ک فلسفه نک تجربه به استناد اتمه دن یعنی (قبلی a priori) بر بیلکی منبھی اولدیغنی اثبات اتمش اولاجغز .

(قانت) « قبلی قضیه ترکیه لر » ک ممکن وموجود اولدیغنی هندسه دهه ، یعنی (حدس Anschauung) مزک صورتی اولان مکان شکارنده کوسترمشدر . ریاضیه نک استناد اتمدیکی قضیه لرک « قبلی قضیه ترکیه لر » اولدیغنی (قانت) اثبات اتمدیکی زمان بوقضیه لرک (نفس sujet) ک کندیسنه عائد اولان برطاقم صورتلرک محصولی اولدیغنی ده کوسترمشدی . قبلی قضیه لرک ریاضیه دهه وجودی بوضورتده اثبات اولوندیغنی نظر اعتباره آلارق بونی مه تافیزیکه تطبیق ایده جک اولورسه ق کرره جکزکه مه تافیزیک بزه شائیت حقنده قبلی بیلکی ویرمه به جکدر . چونکه شائیت حقنده کی بیلکیاریمز آنجق تجربه به استناداً وجود بولور . ایشته مه تافیزیک بوندن دولای موثوق یکی بیلکی ویرمه مشدر .

حالبوکه مه تافیزیک عالم خارجی یعنی کائات حقنده بیلکیمزی توسیع اتمک ادعاسندن وازکچه و تدقیقنی بیلکینک واسطه لرینه حصر ایده لرک (بیلکی نظریه سی Erkenntnistheorie) شکلنه انقلاب اتمسه ، اوزمان (نفس) ده موجود برطاقم بیلکی شرطلریله قارشیلایه جقدر . ایشته (نفس) ده موجود فوقسیونلرک تدقیق حقنده ریاضیه ده اولدیغنی کی « قبلی قضیه ترکیه لر » ممکندر . چونکه بونلر بیلکینک صوری جهتلریله مشغول اولاجقلردر .

خلاصه دیه بیلیرزه : فلسفه دائماً بزه تجربه به استناد اتمه دن بیلکی تأمین اتمکی دوشومشدر . یعنی خصوصی علملره نظر آباشقه براسقامت تعقیب اتمشدر . فلسفه نک بو ادعاسنی قبول ایدنجه بویه بر وضعیت هانکی شرائط داخلنده ممکن اولاجغی مسئله سی قالیر . فلسفه بی مه تافیزیک معناسنده قبول اتمدیکمز تقدیرده قبلی بیلکی ممکن اولمایه جقدر . بزه مثبت بر صورتده قبلی بیلکی بی تأمین ایدن فلسفه آنجق بیلکی نظریه سی (Théorie de la connaissance) اولاجقدر . چونکه بیلکی نظریه سی بیلکینک منبعلریله مشغول اولاجغندن وبومنبعلردن چیقان بیلکی قبلی اولاجغندن ، نتیجه ده بیلکی نظریه سنک مطلوبی ایفا ایده جکی بدیمیدر . بوندن دولای بزه فلسفه بی - مفهوم شعری خارج - آنجق بیلکی نظریه سی شکلنده قبول ایده جکز .

فلسفه دوقنوری

اورخان سهرالمیر